

Oude Kerk, 2 januari 2022

Nieuwjaarsbegroeting

ds. Johan Meijer

gelezen: Matteüs 2: 1-12

titel: zieners vullen lezers aan

overdenking

*gemeente van de Heer Jezus Christus, die ons verschenen is,
lieve mensen van God,*

*God heeft het eerste woord,
Hij heeft in den beginne,
het Licht doen overwinnen,
Hij spreekt nog altijd voort.*

Dit lied van Jan Wit, waarmee we deze Nieuwjaarsbegroeting openen, was heel bewust gezang 1 van het vorige Liedboek. Gods Woord gaat aan alles vooraf. Nu is het lied ondergebracht in de rubriek Kersttijd. 'Nieuwjaarslied' staat er als ondertitel boven, want zo had de dichter het bedacht, als nieuwjaarslied.

Gods Woord, dat is een begrip met meerdere betekenissen. 'Geef jij mij het woord even aan?', was de vaste uitdrukking na een maaltijd en dan werd bedoeld: 'Reik jij

mij de Bijbel even aan?'. En uit de Bijbel werd intensief gelezen bij ons thuis, na elke maaltijd een hoofdstuk. Dan raak je aardig thuis in de Bijbel.

Gods Woord, dat is de Schrift, zoals we de inhoud van de Bijbel ook wel noemen. Dat geldt in de Joodse traditie, de TeNaCh, de Heilige Schrift is dan wat wij Oude Testament noemen, maar wel in een iets andere volgorde. En voor de Christelijke traditie is Oude en Nieuwe testament sámen Gods Woord. De Reformatoren, Luther voorop, wilden terug naar het Woord. Sola Scriptura, zei Luther: alleen het Woord. Dát is volgens hem en volgens Reformatoren na hem de enige geldende Waarheid en daarom staat in het klassieke formulier voor Belijdenis en Ambtsaanvaarding dan ook: Aanvaard u de heilige Schrift als enige regel van het geloof en wilt u zich verzetten tegen al wat daarmee strijdig is?

Het Woord van God geldt dan als enige openbaringsbron, zoals dat heet. Andere openbaringsbronnen zijn er niet. Dicht Jan Wit: Hij spreekt nog altijd voort... Calvin en strenge calvinisten na hem (meestal strenger dan hijzelf, maar dat terzijde), zei: Al wat door God geopenbaard is, staat in de Schrift. Dat was dan ook de reden dat hij tegen nieuwe gezangen was: al wat gezongen moest worden staat in de Schrift: de Psalmen en enkele zogeheten cantica, bijvoorbeeld de Lofzang van Maria, of die van Zacharias.

Een traditie van het Woord dus: zowel de Joodse traditie als de Protestantse traditie. Geen beelden, geen uitbeeldingen, zeker niet om te vereren, zoals Gouden Kalf of Asjerabeeld. Geen theater dus ook, en daarom ook niet een Schouwburg, schouwen is kijken, maar hooguit een Gehoorzaal. En Peter Pannenkoek sneerde eergisteren, ik kom toch niet op Urk terecht, want daar mogen ze geen theater hebben. Alleen het Woord, maar dan wel op heel uiteenlopende manieren te horen, want o wat zit de Schrift geweldig mooi en diepgaand in elkaar! Verhalen wisselen liederen af, proza en poëzie, wetteksten en profetieën, een duizelingwekkend mooi geheel. Het is de vreugde van mijn leven om dienaar van het Woord te mogen zijn, van dat altijd weer verrassende en dynamische Woord, dat voor ons oorsprong en doel én zin mag zijn. Briljant van Jan Wit, die dubbele betekenis van zin, want woorden maken immers een zin, maar het Woord geeft ook zin.

En dan gebeurt het. Er komt een groepje vreemdelingen aan in de hoofdstad van Judea. Ze zijn bekend geworden, ja wereldberoemd, als de Wijzen uit het Oosten, die gaandeweg Drie Koningen werden genoemd, èn uitgebeeld in schilderijen, maar ook in theaterstukken, èn namen kregen Balthasar, Melchior en Caspar. Vorige week ging het met iemand over de eerste Kerststoet van 2013 en hoe schitterend die Drie Koningen gekleed waren. De nieuwe Bijbelvertaling van 2004 noemt ze magiërs, passend bij het Griekse woord 'magoi'. De herziening van de NBV, die we dus vandaag in gebruik hebben genomen gebruikt het woord magiërs ook. Het verhaal kent wel een paar varianten. Zegt 2004 'om hem eer te bewijzen', zegt de nieuwe 'om Hem te aanbidden'. 'Pasgeboren koning', werd: 'Koning die onlangs geboren is', 'Nadat de geluisterd hadden naar wat de koning hun opdroeg' werd: 'Nadat ze de de koning aangehoord hadden', 'Nadat ze in een droom waren gewaarschuwd' werd: 'En omdat ze in een droom de aanwijzing hadden gekregen'. Er zijn dus wel verschillen, de strekking blijft wel hetzelfde, maar ik dacht: het is aardig om er even op te wijzen.

Ja, er op wijzen, dat is wat er gebeurt in het verhaal. Een ster wijst sterrenkundigen op het feit dat er in Judea iets bijzonders is gebeurd, iets dat de wereld zal veranderen. Een citaat uit de de Schrift van Israël wijst er vervolgens op wáár dat bijzonders is gebeurd. En een aanwijzing, een waarschuwing in een droom wijst er op dat de magiërs via een andere weg terug moeten gaan.

Dromen met aanwijzende of waarschuwende inhoud zijn niet vreemd in de traditie van Israël, denk maar eens aan meesterdromer Jozef of aan de dromen van de schenker en de bakker, die met Jozef gevangen zaten. Citaten uit de Schrift zijn ook niet vreemd in de Joodse traditie. Vaak wordt er verwezen naar iets dat in eerdere tijden is gebeurd en beschreven.

Maar... sterren... en daar betekenis uit halen, en dan vooral gezien door vreemden, die niet leven met de Schrift, maar die dus een andere openbaringsbron gebruiken. Dat is toch minstens wereldschokkend! Hoe kunnen vreemden uit den verre meer weten dan wij? Hoe kunnen zij wel en wij niet op het idee gekomen zijn dat er een Koningskind geboren is?

*Waar ooit de eerste dag begon
met het opgaan van de zon,
toont aan zieners van dat land
zich een hemels sterverband.
Wijze kijkers zien de zin:
Juda kreeg een Koningskind.*

*Juda krijgt een Koningskind,
schrijft de Schrift waarin men vindt:
'Bethlehem, uit jou komt voort
Leidsman van het hoogste soort'
Wijze lezers wisten niet
dat dit heil al was geschied.*

*Hemels heil, het is geschied
op ons aardse grondgebied.
Niet een prins in een paleis,
niet op machtsbeluste wijs.
Maar in eenvoud vind je Hem
in een grot bij Bethlehem.*

Zo dus beschrijft Matteüs een behoorlijk revolutionaire situatie. Hij introduceert een vreemde openbaringsbron, althans een voor Israël vreemde openbaringsbron: die voor de wijze kijkers uit het Oosten natuurlijk heel vertrouwd was: de astronomie. Het wetenschappelijk peil stond in de tijd van Jezus op een hoog niveau: de diepgang van de Griekse filosofie, de ingenieuze wonderen van Romeinse steden- en wegebouw, de Perzische sterrenkunde. Men kon heel wat, men wist heel wat, er was grote culturele en wetenschappelijke bloei. Dus er komt niet een obscuur clubje sterrenwichelaars naar Jeruzalem, maar een zeer ontwikkeld gezelschap, uit den vreemde, uit andere volken, maar ze komen bijna op de juiste plek. Bijna.

En daar zit het geheim van het verhaal: de Schriftgeleerden, die alles uit de Schrift haalden waren nodig om de uiteindelijk juiste plek te vinden, maar in samenwerking met de sterrenkundigen. Zij buigen zich vanuit hun eigen specialiteit over de zelfde situatie en wat blijkt: door samenwerken komen ze er. En nu klinkt dat bijna als een open deur. We horen dat immers zo vaak: we moeten samenwerken, samen krijgen we Corona er onder, samen sta je sterk, gebruik elkaars inzichten en talenten. Maar we zien en weten ook heel goed hoe niet vanzelfsprekend dat is en hoezeer tegenwerkende krachten elkaar uitsluiten.

Matteüs wil ons duidelijk maken dat samenwerken een stap verder gaat dan 'doe es lief voor elkaar', of 'wees es tolerant tegen vreemden', nee hij zegt fundamenteel: je hebt elkaar wezenlijk nodig vanuit je verschillende invalshoeken. Niemand kan het alleenrecht claimen op de waarheid. Want iemand anders kan jou een inzicht geven vanuit zijn specialiteit. Vorig jaar, begin januari overleed de Natuurkundige en Nobelprijswinnaar Martinus Veltman. Bij een overzicht van de NOS zien we een gesprek met hem, waarin hij zegt dat zijn specialisme zo specifiek is dat hij er met bijna niemand over kan praten. Maar toch kreeg hij de Nobelprijs omdat zijn inzichten heel belangrijk waren voor de natuurkunde van elementaire deeltjes en velden.

Betrek elkaar bij het zoeken naar inzichten, deel je inzichten met elkaar, verwelkom en omarm vreemden met andere inzichten. Verheug je over nieuwe inzichten, wees wijs met hen die je iets nieuws doen inzien, spring op van vreugde dat er anderen zijn met andere kleuren, gebruiken, afkomsten, benaderingen van de werkelijkheid. Zet de gesloten deuren van je starre hart open en laat ze doorwaaien met de verrassing die anderen jou bieden.

*Wijzen hebben het verstaan:
zieners vullen lezers aan.
Vreemden komen weer in beeld
waar het inzicht wordt gedeeld
dat dit nieuwe Koningskind
alle volken samenbindt.*

Want dat wil het diepste inzicht zijn van het verhaal over de Wijzen uit het Oosten: God heeft heel de wereld op het oog met de komst van Christus. Christus is er niet alleen voor het volk waaruit hij geboren is, het joodse volk, maar voor heel de wereld. Heel die volkerenwereld hoort bij elkaar en vormt in de ogen van de Eeuwige één gezin, waartoe wij behoren. IN Christus is immers noch Oost nog West, in Hem nog Zuid noch Noord, één wordt de mensheid door zijn troost, de wereld door zijn woord.

Amen